

Fra OMSORG og STØTTE til AKTIVERING og TVANG

Af Tina Bømler

Det er en velkendt sag, at velfærdssamfundets specialiserede behandlingsinstitutioner er bedst til at tage sig af de mennesker, der kommer med enkle og velafgrænsede problemstillinger. Det er netop fordelene ved specialiseringen. Når det drejer sig om mennesker med komplekse problemer, så virker specialiseringen derimod som en udstødningsmekanisme. Når mennesker ikke umiddelbart kan flyttes fra punkt a til punkt c, så kan der heller ikke dokumenteres nogen positive resultater, hverken i behandlingsarbejdet eller i det sociale arbejde. Der er med andre ord ikke nogen synlig nytteværdi. Det handler om de mennesker, der afviger for meget fra den gængse normalitetsopfattelse (som folk er flest) og som af og til skræmmer normalbefolkningen med deres afvigende adfærd.

I slutningen af 1980'erne og i begyndelsen af 1990'erne oplevede vi en heftig debat i medierne omkring sindslidendes forhold på de psykiatriske sygehuse og i samfundet generelt. Mennesker med svære sindslidelser og misbrugsproblemer var blevet synlige i velfærdssamfundet. En synliggørelse, der i høj grad blev koblet sammen med nedlæggelse af psykiatriske sengepladser, men også velfærdssamfundets institutioners manglende vilje eller evne til at tage sig af mennesker med meget komplekse og sammensatte problemer. Velfærdssamfundets forsøg på at udrydde fattigdommen var ikke kun slået fejl, men den sociale differentiering i samfundet var også stigende. I begyndelsen af 1990'erne skiftede fokuseringen på fattigdomsproblemer til social udstødning i bredere forstand. I 1970'erne og 1980'erne blev der i overvejende grad fokuseret på udstødning fra arbejdsmarkedet, enten som en teknologibetinget udstødning eller en nedslidningsbetinget udstødning, hvor sidstnævnte refererer til arbejdsmar-

kedspolitiske foranstaltninger, der fører til udstødning fra arbejdsmarkedet, eksempelvis efterlønsordningen. I 90'erne var det de grupper i samfundet med manglende social tilpasning, der var i fokus. Grupper, som fik den officielle betegnelse "de socialt udstødte". På centralt politisk niveau var der tilsyneladende en stigende politisk erkendelse af, at velfærdssamfundets institutioner ikke kunne rumme mennesker med komplekse problemer, ligesom der var en erkendelse af, at de socialpolitiske målsætninger om integration og normalisering havde medført, at mange af de svage grupper var blevet overladt til sig selv uden at man havde sat noget andet i stedet.

Debatten i medierne og synliggørelsen af udstødte grupper bidrog til, at et flertal i Folketinget ved årsskiftet 1990/91, vedtog at oprette en forsøgs- og udviklingspulje, der var målrettet såkaldte "ikke indlagte psykiatriske patienter. Det var det første brede initiativ med henblik på at udvikle en lokalforankret socialpsykiatrisk indsats overfor ikke indlagte psykiatriske patienter. Fra den første forsøgspulje og mange efterfølgende forsøgspuljer og frem til i dag, har der været bred politisk konsensus, om at finansiere en central styret indsats overfor udsatte grupper i samfundet via satsreguleringsmidlerne. De enkelte puljer skal ikke omtales i nærværende sammenhæng. Det der er interessant at slå fast er, at der med de første forsøgs- og udviklingsprojekter skete en socialpolitisk målforskydning fra integration og normalisering til social omsorg og støtte, hvor opmærksomheden primært var rettet imod at skabe nogle støtte- og omsorgsfunktioner, der tog udgangspunkt i brugernes behov. Den sindslidendes krav og behov var gennemgående formuleringer både på centralt niveau og i de kommuner, der deltog i forsøgsprojekterne. Bag ved formuleringen, den sindslidendes krav og behov, lå der ikke en teoretisk definition af, hvad der skulle forstås ved behov eller hvordan krav skulle defineres. De løse formuleringer var snarere et udtryk for, at man skulle forsøge at opnå kontakt med nogle målgrupper, som man egentlig ikke kendte. Der var med andre ord ikke nogen autori-

seret model eller metode for, hvordan man gjorde. Nu handlede det om omsorg og støtte, og det var de færreste socialarbejdere, der havde nogen erfaring med det. Det fik de hen ad vejen og vi har rigtig mange eksempler på, at det lykkedes at skabe rum, plads og forståelse for de mennesker, der af den ene eller anden årsag var ekskluderet af fællesskabet. Der er ikke nogen tvivl om, at målforskydningen fra integration og normalisering til omsorg og støtte har været en stor gevinst for mange mennesker med kroniske sindslidelser, herunder mennesker med en dobbeltdiagnose. Nu oplever vi imidlertid nogle modsatrettede tendenser, hvor det set i min optik er svært at acceptere, at mennesker med alvorlige og kroniske psykiske sygdomme har andre behov end aktivering og endeløse forsøg på afklaring af en evt. restarbejdsevne. Det drejer sig især om de psykisk syge, herunder dobbelt diagnosticerede, "der ikke fik førtidspension i tide", det vil sige før nedsættelsen af statsrefusionen til kommunerne på pensionsområdet og indførelse af aktivlinjen. Nu arbejdes der ud fra en "one size fits all" model, hvor universalmidlet er aktivering og beskæftigelse. Om den socialpolitiske udvikling eller mangel på samme skriver næstformanden for Dansk Socialrådgiverforening i en antologi om det sociale Danmark:

"Solidariteten er truet i disse år. Toneangivende politikere og debattører har sluppet den indre svinehund løs og givet los for en usympatisk og noget udansk retorik, som i alt væsentligt kan karakteriseres som småtskårent. Omsorg er blevet et fy-ord og respekten for de arbejdsløse, misbrugerne, de sindslidende, de hjemløse, flygtninge, indvandrere, og dem, der har lidt af det hele, kan ligge på et meget lille sted." (Post, 2008 s. 29)

KONTANTHJÆLP ELLER FØRTIDSPENSION

Hovedparten af de borgere der var målgruppen for forsøgs- og udviklingsprojekterne i 1990'erne, var tilkendt en førtidspension bl.a. på baggrund af en psykiatrisk diagnose kombineret med sociale problemer og/eller misbrugsproblematikker. I

1984 fik vi en pensionslov (lov om social pension). Invalidepensionsbegrebet blev afskaffet og erstattet med førtidspension. Med pensionsloven blev det muligt for personer under 50 år at søge førtidspension på baggrund af et kombineret socialt og helbredsmæssigt kriterium. Det kunne man ikke tidligere. Samtidig blev bestemmelsen om varig hjælp (§43) i den gamle bistandslov ophævet. Det betød, at de sociale klienter, der modtog varig hjælp, en ydelse der var væsentlig lavere end kontanthjælpen, fordi man ikke mente at de stod til rådighed for arbejdsmarkedet, men heller ikke var "syge" nok til at blive tilkendt en invalidepension, nu blev tilkendt en førtidspension typisk på baggrund af et kombineret helbredsmæssigt og socialt kriterium. Der var især tale om narkomaner, alkoholikere, psykisk syge og personer med en dobbeltdiagnose. Fra 1984 og frem til 1990 er der således en markant stigning i antallet af førtidspensionister, (Frost, 2007). Den udvikling giver af forskellige årsager anledning til politisk bekymring. Konkret fører bekymringen både for samfundsøkonomien og de sociale problemer, som man mener følger med den passive forsørgelse, til etableringen af Socialministeriets projekt "Der er brug for alle" i 1990. Grundholdningen er, at der er blevet tilkendt for mange førtidspensioner. I Socialministeriets oplæg til projekt "Der er brug for alle" argumenteres der for, at der skal gøres op med ideologien om mere hjælp altid er den rigtige hjælp. Nu skal der i højere grad sættes på hjælp til selvhjælp. Målgruppen for projektet var modtagere af sociale indkomstoverførsler, der var fyldt 30 år. Den ene gruppe var langvarige kontanthjælpsmodtagere, den anden gruppe var førtidspensionister. I Socialministeriets anden rapport "Der er brug for alle", 1990, s. 9 blev tankegangen beskrevet således:

"Alle andre, d.v.s de der kan yde noget skal have et tilbud, "de ikke kan sige nej til", Det skal forstås på den måde, at vi skal give folk et gennearbejdet passende tilbud. Det skal være så godt og rigtigt til netop den, der skal bruge det, at de ikke kan sige nej, men hvis de alligevel siger nej, så må det få konsekvenser."

I begyndelsen af 1990'erne kører den socialpolitiske kurs ud ad to spor. Det ene spor er en erkendelse af, at der er nogle grupper i samfundet, der primært har brug for omsorg og støtte. Der skal ydes en indsats for de svageste grupper, og det skal være på deres præmisser. Det andet spor er en stærkt tiltagende aktivlinje, der er ved at opløse socialpolitikken. Kursen bliver mere og mere aggressiv. Vi bevæger os væk fra en welfare model til en workfare model, hvor hovedproblemet i velfærdsstaten ikke længere er et spørgsmål om de passive ydelser og de sociale problemer, der følger med. Nu handler det om, at det er de ledige, der er passive, (Torfing, 2003). Fra midten af 1990'erne gennemføres der en lang række reformer og stramninger i de eksisterende regelsæt med det formål at få kontanthjælpsmodtagere, dagpengemodtagere og førtidspensionister ud på arbejdsmarkedet, bl.a. stramninger i dagpengeloven, indførelsen af fleks- og skånejob, arbejdsevnetoden, ny pensionsreform, visitationsværktøjskassen, arbejdsmarkedsreformen "Flere i arbejde", beskæftigelsesforliget "Ny chance til alle", 300 timers reglen m.v. Eksemplerne er ikke udtømmende og de enkelte tiltag skal heller ikke gennemgås i nærværende sammenhæng. Det skal blot slås fast, at den såkaldte nydermoral er afskaffet. I Anders Fogh Rasmussens politiske manifest "Fra Socialstat til minimalstat" fra 1993 slår han fast med syvtommersøm, hvad forskellen på nyder- og ydermoral er:

"Det sande valg står mellem selvstændighed og afhængighed, mellem ydermoral og nydermoral, mellem selvstændighedskultur og slavesind. Da mennesket er et formål i sig selv, ikke må reduceres til et middel for andre og har ret til at leve for sin egen skyld, må jeg fastslå. At "det gode" er alt det, der fremmer selvstændighed og ydermoral, medens "det onde" er alt det, der fremmer afhængighed og nydermoral. Det er indlysende at samfundet går til grunde, hvis det lægges til grund at det enkelte menneske har ret til at leve parasitens tilværelse, det vil sige at snylte på andre. Hvis alle vælger at leve sådan, bliver der selvsagt ikke skabt nogle ressourcer at snylte på – den gennemført parasitiske tilværelse forbyder sig selv." (Rasmussen, 1993, s. 56)

Sideløbende med skærperne i aktiveringspligten, er det blevet sværere at blive tilkendt en førtidspension. I 1992 får kommunen kompetencen til at tilkende almindelig forhøjet pension til personer under 60 år. Samtidig nedsættes kommunernes statsrefusion på førtidspension fra 100% til 50%. I 1998 tildeles kommunerne hele kompetencen på pensionsområdet, men nu med en statsrefusion på 35% (Klausen, 2005). Den nedsatte statsrefusion skal sikre at kommunerne ikke "rutter" med pensionsbevillinger, men prioriterer aktivering frem for de passive ydelser. I 2003 får vi en ny pensionsreform. De forskellige satser på førtidspensionsområdet afskaffes og erstattes af en ydelse, der for en enlig svarer til maksimal dagpengesats (Frost, 2007). I de tidligere pensionslove var det tab af erhvervsevne, der var det centrale begreb i vurderingen af pensionstilkendelser. Med den nye pensionslov fra 2003, handler det om arbejdsevnekriteriet eller sagt på en anden måde, hvor meget restarbejdsevne en potentiel pensionsansøger har. Inden der bevilges pension skal alle muligheder for borgerne med henblik på selvforsørgelse være udtømte. På den ene side er det sympatisk nok, at der er politiske ønsker om at alle har ret til en plads på arbejdsmarkedet og at der skal tages udgangspunkt i, hvad borgerne kan, frem for i deres begrænsninger. Det ser vi også i mange socialpsykiatriske tilbud, hvor der bl.a. arbejdes med empowerment og recovery. På den anden side betyder de ændrede refusionsregler på pensionsområdet, den skærpede aktiveringspligt og kommunernes sanktionspligt, at der er mange borgere med kroniske sindslidelser, herunder misbrugsproblematikker, der tidligere ville være blevet tilkendt en førtidspension, i dag er placeret i match gruppe 5. Det vil sige borgere som har andre problemer end ledighed og hvis fremtidsudsigter på arbejdsmarkedet er lig nul. For mange af dem vil fremtidsperspektivet være, at de via aktiveringsprojekter, arbejdsprøvninger, virksomhedspraktik, udarbejdelse af ressourceprofiler og handlingsplaner m.v. skal kvalificere sig til en førtidspension og det sker først, når de er så dårligt fungerende, at det ikke længere er

moralsk forsvarligt at fastholde dem på en kontanthjælp. Det vil sige på et tidspunkt, hvor deres livskvalitet er blevet så drastisk forringet, at det vil være særdeles vanskeligt og for nogen helt umuligt at få en tålelig tilværelse udenfor arbejdsmarkedet. Den aggressive aktiveringslinje, som har gennemsyret stort set alle lovgivningsinitiativer fra begyndelsen af 1990'erne og frem til i dag, er heller ikke befordrende for den ligestilling mellem somatiske og psykiatriske sygdomme, som der politisk blev argumenteret for i betænkningen bag udlægningen af statshospitalerne i 1976. Selvom der reelt aldrig har været en ligestilling, så har vi trods alt, bl.a. med den socialpolitiske målformskydning fra integration og normalisering til omsorg og støtte til personer med kroniske psykiske sygdomme, oplevet en stigende anerkendelse og forståelse for, hvor socialt invaliderende en psykisk sygdom kan være. Den anerkendelse er nu på retur. Forståelsen er skiftet ud med en socialt disciplinerende linje, der er styret af en "noget for noget" tankegang. I princippet er der ikke forskel på, om borgerne er placeret i matchgruppe 1 eller matchgruppe 5. Definitionen af komplekse sociale problemer og kroniske psykiske sygdomme er omdefinert til beskæftigelsesproblemer, hvor løsningen er aktivering.

På skrivetidspunktet kan det konstateres at der er en stigning i antallet af pensionstilkendelser og knap 50% af alle tilkendelser sker på baggrund af psykiske sygdomme (Ankestyrelsen, 2008). Umiddelbart kunne det være fristende at konkludere, at stigningen skyldes en større accept af at psykiske sygdomme kan være så socialt invaliderende, at hjælpbehovet ikke er en plads på arbejdsmarkedet, men derimod omsorg og støtte i dagligdagen. Sådan er sammenhængen næppe. Det er snarere et udtryk for at ændringen af refusionsreglerne har skabt et stort efterslæb. Nu er det ikke længere forsvarligt at fastholde borgere med kroniske psykiske sygdomme på kontanthjælp kategoriseret som matchgruppe 5. Hvor når det næste boom af pensionstilkendelser kommer, ved vi ikke, men konsekvensen af det boom, som vi oplever lige nu,

kan meget nemt være en yderligere skærpelse af aktiveringspligten.

NEW PUBLIC MANAGEMENT OG MATCHGRUPPE 5

De sidste 20 års forsøg på at modernisere den offentlige sektor, ikke bare i Danmark, men i hele Vesteuropa, er stærkt inspireret af New Public Management konceptet, hvor nogle af de centrale nøgleord er privatisering, konkurrence, kontraktstyring og evaluering på baggrund af kvantitative data (Klausen & Ståhlberg, 1998). Omstillingskonceptet er ikke nogen ny opfindelse. Der er derimod tale om nogle klassiske organisationsteoretiske og liberale samfundsøkonomiske opfattelser af, hvad der skaber en omkostningseffektiv offentlig sektor. Lanceringen af konceptet har redet på en bølge af positive slagord. Hvem vil ikke gerne have fleksible og omstillingsparate organisationer, hvor medarbejderne har ansvaret for egen læring og udvikling, og hvor brugerne skal have større indflydelse? Brugerindflydelse og brugeren i centrum har derfor været centrale temaer i omstillingen, idet kritikken af den socialdemokratiske velfærdsmodel bl.a. var, at den ikke producerede de ydelser, der var i overensstemmelse med borgernes præferencer. Borgerne havde hverken indflydelse på eller kontrol med brugen af de offentlige ydelser. En væsentlig del af skylden blev placeret hos de professionelle behandlere, der umyndiggjorde borgerne og fratog dem muligheden for at bestemme over egen tilværelse. Det skulle der laves om på. Ved i højere grad at indføre markeds-lignende mekanismer i den offentlige sektor, var det tanken at opløse den direkte binding mellem klient og institution. Klienterne skulle nu være brugere eller kunder, der frit kunne vælge mellem forskellige institutioner og ydelser. Afskaffelsen af klientbegrebet signalerer teoretisk set, at der er tale om ligeværdige relationer mellem offentlige myndigheder og borgerne, men uden at det er det. Reelt er det en tilsløring af magtforholdene i de situationer, hvor relationen til offentlige myndigheder er påtvunget og i de situationer,

hvor der ikke eksisterer et alternativ til den ydelse, som borgerne modtager. Det er stadigvæk offentlige myndigheder, der har definitionsretten og som dermed bestemmer, hvori problemerne består, hvordan de skal fortolkes og afhjælpes.

Generelt er den New Public Management inspirerede omstilling direkte kontra indicerende indenfor store dele af den offentlige sektor, nærmere betegnet de institutioner, der arbejder med mennesker, der er i en udsat position og som i øvrigt ikke har nogle alternativer til de tilbud de har eller ikke har. Vi kan godt måle, hvor mange der bliver aktiveret og hvor hurtigt de bliver aktiveret. Det bliver også gjort, fordi det er forudsætningen for at hente statsrefusionen på kontanthjælpsområdet hjem. Det siger imidlertid intet om, hvordan kontanthjælpsmodtagere bliver hjulpet eller hvordan de medinddrages i sagsbehandlingen. Ved vedtagelsen af regeringens program "Ny chance til alle", blev der indført en ny type sagsbehandlingsregler, der ikke har nogen sammenhæng med reglerne i retssikkerhedsloven og forvaltningsloven. Der er tale om et økonomisk styringsredskab, der kun giver kommunerne adgang til statsrefusion, hvis de følger reglerne for opfølgning af sygedagpengesager, kontanthjælpssager og starthjælp. Kan kommunerne ikke dokumentere, at reglerne er fulgt, fratages de retten til statsrefusion, indtil der foreligger en dokumentation (Hjelmcrone & Schultz, 2007).

Når det drejer sig om kontanthjælpsmodtagere med kroniske sindslidelser og/eller misbrugsproblematikker, der er kategoriseret som matchgruppe 5 på de nye jobcentre i kommunerne, så er det fri valg, brugerindflydelse og brugerinddragelse langt hen ad vejen kun nogle pseudo-begreber, der er nedfældet i lov om retssikkerhed og i serviceloven. I det hele taget lader retssikkerheden for de svageste grupper meget tilbage at ønske. I et bachelorprojekt på socialrådgiveruddannelsen ved Aalborg Universitet, havde en gruppe studerende valgt at undersøge retssikkerheden på et Nordjysk jobcenter.¹⁾ De studerende kulegravede 60 journaler fra matchgruppe 5.

I 80% af sagerne, hvor der var udarbej-

det en ressourceprofil, var der ingen kommentarer fra brugere. Det fremgik heller ikke, om brugerne var blevet spurgt. I 20% af de udarbejdede ressourceprofiler havde brugerne ikke skrevet under. Det mest chokerende var (set i min optik), at i 70% af sagerne var alle jobplaner ens. De var alle sammen udarbejdet efter nogle standardformuleringer. Selvom det drejede sig om de svageste brugere med meget kompleks og sammensatte problemstillinger, var der ikke inddraget eksterne vurderinger, eksempelvis fra læger, psykologer, sygehus m.v. I samme bachelorprojekt foretages der kvalitative interviews med brugere. Her giver samtlige brugere udtryk for, at de hverken føler sig hørt eller bliver spurgt. Enkelte giver udtryk for, "at det er da nogen søde piger", men de har alt for travlt og kan i øvrigt ikke hjælpe med noget som helst.

Oven i omstillingen har vi fået en ny kommunalreform, der også tager udgangspunkt i brugerindflydelse. Reformen blev præsenteret for kommunerne og borgerne med overskriften "Borgeren i centrum". Daværende indenrigsminister Lars Løkke understregede, at målet med kommunalreformen var at skabe en fremtidssikret stærk offentlig sektor, hvor opgaverne blev løst ud fra den bedst mulige kvalitet og så tæt på borgerne som muligt.²⁾

I modsætning til kommunalreformen i 1970, hvor det kommunale landkort blev tegnet af embedsmændene i Indenrigsministeriet, fik kommunerne nu selv lov til at vælge, hvem de ville lægges sammen med. Den eneste binding i forhold til de frivillige sammenlægninger var, at de nye kommuner skulle have en størrelse på mindst 20.000 indbyggere. Kommunernes forhandlinger om nye kommuneægteskaber har langtfra været en strømlinet proces, hverken for kommunalpolitikere, medarbejderne eller for borgerne. Først og fremmest fordi saglige diskussioner stort set har været fraværende i sammenlægningsprocessen. Det har ikke handlet om økonomi, evne til fremtidige opgaveløsninger, infrastruktur m.m.³⁾ Sidstnævnte har fået den konsekvens, specielt i tyndt befolkede områder, at der nu er så store afstande til offentlige myndigheder, at de kom-

munale tilbud er blevet utilgængelige for de borgere, der ikke selv er mobile. Det betyder, at aktivering, arbejdsprøvning, udarbejdelse af ressourceprofiler m.v. alene på grund af afstanden i mange af de nye kommuner er blevet et problem i sig selv. Møder brugerne ikke op, fordi de ikke magter det på grund af afstanden eller har en dag, hvor de har det rigtigt dårligt eller i øvrigt ikke tør at tage bussen med skift to eller tre gange før det lykkes at komme frem til jobcentret, kan kommunerne bruge deres sanktionspligt.

Sammenfattende kan det konstateres, at siden omstillingen i den offentlige sektor for alvor slog igennem fra sidste halvdel af 1980'erne, har man haft så travlt med at blive effektive og efterabe ledelsesformer og styringsredskaber i den private sektor, at man åbenlyst har glemt at tage med i overvejelserne, hvad forskellen er på opgavevaretagelse i den private og den offentlige sektor. Selvom den nuværende borgerlige regering i mange sammenhænge har påpeget, at den lægger vægt på individets frihed, retten til at vælge og tage vare på eget liv, så ser vi de stik modsatte tendenser, når det drejer sig om de svageste grupper i samfundet. Retssikkerheden er mindsket og de differentierede løsninger på sociale problemer, som valgmulighederne og individualiseringen skulle give anledning til, er afløst af nogle sagsbehandlingsstandarder og tilbud, som de svageste grupper ikke kan sige nej til. Den borgerlige regerings forestilling om at afskaffe den formynderiske velfærdsstat og erstatte den med en responsiv velfærdsstat, hvor velfærdsstatens primære opgave er at klappe i og høre efter, hvad borgerne siger, er druknet i bureaukrati, øget dokumentation, kontrol og stram økonomistyring af kommunerne, hvor de svageste borgere bliver kastet rundt i systemet indtil de har "kvalificeret" sig til den førtidspension, som de har været berettiget til i årevis.

Tina Bømler er lektor på Aalborg Universitet, Institut 1 – Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation.

NOTER:

1. "Retssikkerhed for de svageste borgere i jobcentre" af Henrik Lykke, Ekse Marie Nielsen, Ina Stevenius Ringdal. Projektet er udarbejdet som afslutning på socialrådgiveruddannelsen ved Aalborg Universitet i 2008.
2. Der kan henvises til Lars Løkkes forord i oplæget: Kommunalreformen kort fortalt. Indenrigs- og sundhedsministeriet, 2005.
3. Den påstand tager udgangspunkt i, at jeg sad i byrådet i den gamle Løkken-Vrå kommune, da strukturreformen blev vedtaget og selv deltog i diskussionerne om de nye kommunale ægteskaber.

LITTERATUR:

- Ankestyrelsen: Førtidspensioner, årsstatistik, 2008. Analysekontoret, København, 2009.
- Bundesen, Peter m.fl.: Kommunal planlægning. Odense Universitetsforlag, Odense, 1991.
- Bømler, Tina red: Sociale organisationer i en omstillingstid. Hans Reitzels forlag, København, 2008.
- Bømler, Tina: Når samfundet udstøder. Gyldendal, København, 2000.
- Frost, Martin: Førtidspension til unge. Artikel i Samfundsøkonomen, nr. 4, 2007.
- Hjelmcrone, Nina von & Schultz, Trine: Den svage ret er den svage ret. Nyhedsbreve, Forlaget Jurainformation, 2007.
- Indenrigs- og sundhedsministeriet: Kommunalreformen kort fortalt, København 2005.
- Jørgensen, Henning: Arbejdsmarkedspolitikken fornyelse –innovation eller trussel mod dansk "Flexicurity". Lo & FTF, København, 2006.
- Klausen, John: Offentlig forsørgelse – en analyse af retssikkerheden mellem skøn, ret og pligt. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 2002.
- Klausen, Kurt & Ståhlberg, Krister: New Public Management i Norden. Odense Universitetsforlag, Odense, 1998.
- Post, Bettina: Svinehunden er løs i Sohn, Steen red: Det sociale Danmark – hvor er solidariteten. Forlaget Sohn, Rødovre, 2007.
- Rasmussen, Anders Fogh: Fra Socialstat til Minimalstat. Forlaget Samleren, København, 1993.
- Socialministeriet: Der er brug for alle 2. København, 1990.
- Torfig, Jacob: Den stille revolution i velfærdsstaten i Madsen, Kongshøj Per & Lisbeth Pedersen: Drivkræfter bag arbejdsmarkedspolitikken. Socialforskningsinstituttet, København, 2003,